

ÜNİVERSİTELER İÇİN TÜRK DİLİ

Engin Yılmaz, Engin Ömeroğlu,

Serhat Demirel, Erol Eroğlu,

Özlem Yahşi, Özlem Düzlü,

Hürdünya Şahan, Şule Ertürk Anıklı

Gökhan Ekşi

İÇİNDEKİLER

1. GENEL DİL KÜLTÜRÜ/ PARAGRAF.....	4
1.2 Paragrafın Yapısı.....	4
1.3 Paragraf Çeşitleri.....	4
1.4 Paragrafta Anlam.....	4
1.4.1 Anlatım Biçimleri.....	4
2. FORM YAZILAR.....	6
2.1 Otobiyografi.....	6
3. YAZIM KURALLARI.....	8
3.1 İki Nokta.....	8
4. OKUMA/ DİNLEME -ANLAMA ÇALIŞMASI.....	9
5. ÖZET.....	10
6. KENDİMİZİ SINAYALIM (SORULAR).....	11
7. KAYNAKLAR.....	14

6. BÖLÜM*

AMAÇLAR

- *Dil becerilerinden, paragrafın yapısını anlamak,*
- *Paragraf çeşitlerini kavramak,*
- *Form yazılarından otobiyografinin nasıl yazılacağını öğrenmek.*
- *Noktalama işaretlerinden “iki nokta”nın kullanımını bilmek,*
- *Okuma/ Dinleme- Anlama Çalışmaları ile metnin ana düşüncesini ve metinde geçen yan düşünceleri bulmak.*

ANAHTAR KELİMELER

- Paragraf
- Paragraf çeşitleri
- Form yazılardan otobiyografi
- Yazım Kuralları (İki nokta)

İÇİNDEKİLER

PARAGRAF > *Paragrafın Yapısı* > *Paragraf Çeşitleri* > *Paragrafta Anlatım* **FORM**
YAZILAR > *Otobiyografi* > **YAZIM KURALLARI** > *İki Noktanın kullanıldığı yerler* >
OKUMA/DİNLEME-ANLAMA ÇALIŞMASI

* Bu bölüm; Dr. Şule Ertürk Anıklı tarafından hazırlanmıştır.

GENEL DİL KÜLTÜRÜ

PARAGRAF

1.2 Paragrafın Yapısı

Sözcükler ve sözcük grupları birleşerek cümleleri, cümleler birleşerek paragrafları ve paragraflar da metni oluşturur. Bir paragrafta bir ana fikir ve bu ana fikri destekleyen yardımcı fikirler bulunmaktadır. Paragrafta ana fikir, yazarın paragrafı yazma amacı ve okuyucuya vermek istediği mesaj olup paragrafın tek cümlelik özetidir.

İdeal bir paragraf üç bölümden oluşur. Girişte yazar, ele alacağı fikri ortaya koyar ve paragrafta anlatacağı konuyla ilgili ipuçları verir. Gelişme bölümünde, ele alınan fikir açıklanır, desteklenir veya ispatlanır. Sonuç bölümünde ortaya atılan fikir bir sonuca bağlanır.

1.3 Paragraf Çeşitleri

Düşünce, olay ve konularına göre paragraflar farklı içeriktedirler. Paragraflar bir metnin parçası olduğundan, metnin türüne göre; olay paragrafı, düşünce paragrafı, tahlil paragrafı, tasvir paragrafı olarak adlandırılabilir.

Olay paragrafı, bir olayın anlatıldığı, roman ya da hikaye gibi olay yazılarında bulunan paragraflardır.

Düşünce paragrafı, bir düşünceyi ortaya koymaya çalışan, bir konuda bilgi veren, deneme, fıkra, sohbet, makale gibi düşünce yazılarındaki paragraflardır.

Tahlil paragrafı, roman, hikaye gibi olay ağırlıklı metinlerde kullanılan bir olayın ya da insanın iç dünyasının anlatıldığı, psikolojisinin tahlil edildiği paragraflardır.

Tasvir paragrafı, varlıkların ya da mekanların sözcüklerde resimlerinin çizildiği, betimlendiği paragraflardır.

1.4 Paragrafta Anlatım

1.4.1 Anlatım Biçimleri

Anlatım biçimi, yazarın yazıyı yazarken izlediği yoldur:

Açıklayıcı anlatımın amacı, okuyucuya bilgi vermektir.

Tartışmacı anlatımın amacı, okuyucunun bir konudaki fikrini değiştirmektir. Bu anlatımda yazar kendi görüşüne yer verir ve değişik yöntemlerle fikrini ispatlamaya çalışır. Bu anlatımda daha çok öznel bir dil kullanılır.

Öyküleyici anlatımda metin yazarının amacı, okuyucuyu bir olay içinde yaşatmaktır ve bu anlatımda olay akışı bulunmaktadır.

Betimleyici anlatımın amacı, okuyucunun zihninde bir görüntüyü, nesneyi, olayı, yeri canlandırmaktır, bu anlatımda sıklıkla tasvirlerle, benzetmelere yer verilir.

Bir paragrafta, hangi anlatım biçimi kullanılmış olursa olsun, amaç duyguları ya da fikirleri aktarmaktır. Bunun için bazı tekniklerden yararlanılır. Buna “**düşünceyi geliştirme yolları**” da denir. Bu, yazarın anlatımda fikrini desteklemek ya da düşünceyi geliştirmek için başvurduğu yoldur. Düşünce farklı yollarla geliştirilip inandırıcı hale getirilebilir: tanımlama, örnekleme, tanık gösterme, karşılaştırma, benzetme, alıntı yapma, sayısal verilerden yararlanma gibi.

Tanımlamada, kavram ya da olay tanımlanarak daha belirgin hale getirilir ve “nedir?” veya “kimdir?” sorusunun cevabına yer verilir.

Örneklendirmede, anlatılanın ya da bir düşüncenin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve kimi zaman soyut olanı somutlaştırmak amacıyla paragrafın konusuna uygun örnekler verilir.

Tanık göstermede, metindeki düşünceyi inandırıcı kılmak amacıyla, düşünceyi destekleyen bir bilirkişinin veya ünlü bir kişinin sözüne yer verilir.

Sayısal verilerden yararlanmada, düşünceyi inandırıcı kılmak veya fikrin ya da olayın daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla istatistiki bilgilere, bilimsel verilere yer verilir.

Karşılaştırmada, birden çok nesne, kavram ve durum arasında benzerlik ya da karşıtlıklar ortaya konur.

Benzetmede bir nesne veya olay başka bir nesne veya olaya benzetilerek, durum açıklanmış veya daha kolay anlaşılması sağlanmış olur.

FORM YAZILAR

2.1 Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü)

Kişilerin kendi hayatını anlattığı bir türdür. Yazar, birinci ağızdan kendi hayatını anlatır, kendini merkeze alır. Zaman sınırına dikkat eder ve metni kronolojik sıraya göre düzenler. Yazar, kendi doğumundan başlayabileceği gibi, hayatının bir döneminden itibaren hayatını anlatmaya başlayabilir.

Bir yönü ile öz yaşam öyküsü “anı”ya benzese de anı türünden farklıdır. Anı türünde yazar kendi dışında yaşadığı dönemi, gelişen olayları anlatır. Ancak öz yaşam öyküsünde, adından da anlaşıldığı gibi, yazarın kendisine dair yazıdır. Doğal, yalın ve öznel bir dil kullanılır. Bu tür yazılar, geçmişte yaşamış ünlü kişilerin gelecek kuşaklara hayatını anlatması, tecrübelerini paylaşması açısından önemlidir. Böylece, öz yaşam öyküsü ile yazarlar gelecek kuşaklar tarafından tanınır.

Türk edebiyatında Muallim Naci’nin “Ömer’in Çocukluğu” (1889), Yusuf Akçura’nın “Ta Kendim yahut Defter-i Âmalım (1944), Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı) “Mavi Sürgün” (1961) anı yönleri ağır basmakla birlikte ilk öz yaşam öyküsü sayılabilir.

2.1.1. Otobiyografi Örneği:

HAYATIMIN BAZI SENELERİ

1884 Kanuni evvelinin ikisinde Üsküp'te İshakiye Mahallesi'nde validem Âdile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum. Salı günüymüş. Üsküp'e o gün nâdir görülür bir kar yağmış. 1886'da kardeşim Reşad'ın aynı evde doğmuş olduğunu pek hayal meyal hatırlıyorum. Annemin lohusa yatağı, evin cepheye doğru, sonundaki ön odada idi.

1889'da yeni yaptırmış olduğumuz evde, mektebe başladım. Mektep, Sultan Murad Camii'nin mihrâbı arkasında, Yeni Mekteb denilir, beş yüz senelik bir vakıftı.

Mektebe başlayışım kadîm an'aneye tamamen uygun oldu. Erkenden başöğretmen Sabri, ikinci başöğretmen Ganî efendiler bizim selâmlığa geldiler; çarşıdan bana savatlı bir divit, boyunda bir cüzdanlık alınmıştı. Ganî Efendi kalemi açtı. Divitin mürekkebine batırdı. Bir Rabbi yesir yazdı. Sonra üstüne şeker döktüler. Bana o yazının mürekkebinin şekerli şekerli yalattılar.

(...)

Yahya Kemal BEYATLI

YAZIM KURALLARI

3.1 İki Nokta

İki nokta, açıklama cümlelerinin noktalama işaretidir.

- Bir cümle ya da sözcükten sonra açıklama yapılacaksa kullanılır:

Düşülür bir hayâle, zevk alınır:

Belki hâlâ o besteler çalınır,

Gemiler geçmeyen bir ummanda. (Yahya Kemal Beyatlı)

- Örnek verilecek cümlelerin sonuna konur:

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin önde gelen şairlerinden biri olan Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinden bazıları şunlardır: Desem ki, Otuz Beş Yaş, Memleket İsterim, Gün Eksilmesin Pencereyden.

- Konuşmanın veya alıntının başlayacağı kelimenin sonuna konur:

Chamberlain diyor ki: “Bir günde Londra’dan Roma’ya seyahat eden bir seyyah yalnız sisten güneşe geçmez; incelikten, servetten, medeniyetten, sefaletten, harabiye geçmiş olur!”
Yahya Kemal/ Aziz İstanbul

- Karşılıklı konuşmalarda konuşan kişiyi belirtmek için ya da başkasından alınmış ve üzerinde bir değişiklik yapılmamış olan alıntılardan önce konur:

Bilge Kağan: Türklerim, işitin!

Üstten gök çökmedikçe

Alttan yer delinmedikçe

Ülkenizi, törenizi kim bozabilir, sizin?

(A.Turan Oflazoğlu)

O bana şöyle sordu: Sen gelmeyecek misin?

- Ses bilgisinde uzun ünlüyü göstermek için kullanılır:

a:ile, i:cat

- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

OKUMA/DİNLEME- ANLAMA ÇALIŞMASI**4. Aşağıdaki metni okuyun/dinleyin ve metinle ilgili sorulara yanıt verin.**

Paragrafta anlatımla ilgili sorularda, metni oluşturan yazarın hangi anlatım biçiminden (tartışma, betimleme... gibi) ve hangi düşüncüyü geliştirme yollarından (örneklendirme, tanık gösterme...gibi) yararlandığına, metni oluştururken izlediği yola bakılmaktadır.

Paragrafta anlamın esas olduğu sorularda paragrafın konusu, ana fikri ve yardımcı fikrine ulaşılması istenir. Ana fikir, metinde verilmek istenen mesaj, metnin yazılma amacı ve tek cümlelik özetidir. Yardımcı fikir ise ana fikri kuvvetlendirmeye yardımcı olan fiillerle oluşturulur.

Paragrafın yapısına yönelik sorularda ise, giriş, gelişme ve sonuç kısmından oluşan, metnin anlam akışını sağlayan kompozisyonun tamamlanması beklenmektedir. Bu kimi zaman boş bırakılan cümlelerin bulunması ya da bu üç kısımdan birine uygun olan cümleyle tamamlanmasının istendiği sorulardır.

ÖZET

Birinci Bölümde *Genel Dil Kültürü* başlığı altında “bir anlatma biçimi”, “duygu, düşünce ya da bir konuyu dile getirme eylemi” olan anlatımın paragraflarda yer alan biçimleri, paragrafların çeşitleri ele alındı.

İkinci Bölümde *Form Yazılardan Otobiyografi* (Öz Yaşam Öyküsü) işlendi ve örnek bir otobiyografiye yer verildi.

Üçüncü Bölümde *Yazım Kuralları*’ndan olan iki noktanın kullanıldığı yerler örneklerle işlendi.

KENDİMİZİ SINAYALIM

“Ölümden söz etmeyi sevmeyiz. Hatta “Öldü” yerine “vefat etti” demek daha yumuşak bir ifade tarzı sayılır. Amerikalılar da “öldü” demektense “he passed away” (geçip gitti) demeyi tercih ederler. Bunu bilmediğimden “Nereye gitti yani?” demiştim konuştuğum kişiye. Yüzüme ayıplar gibi bakıp, “öldü” demek zorunda kalmıştı. Nurullah Ataç öldüğü zaman da münasebetsiz gazetenin biri haberi şu başlıkla duyurmuştu: “O vefat etmedi, öldü.”

1. Bu paragrafın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ölümün sevilmediği
- b) Farklı dillerde farklı ifade tarzları olabildiği
- c) Ölümden söz etmenin sevilmediği
- d) Gazetelerde dil kullanımına özen gösterilmediği
- e) İngilizce de, Türkçe’dekine benzer ifadeler bulunabildiği

Ana vatanı Güney Amerika kıtasındaki Paraguay ve Brezilya olan stevya, papatyagiller familyasından uzun ömürlü bir bitkidir. “Şeker otu” olarak da adlandırılan stevyada on farklı bileşen bulunmaktadır ve işlenmiş şekerden 40 kat daha tatlıdır. Kurutularak özünü alınan stevya yapraklarıyla elde edilen bu tatlandırıcı, şekerden farklı olarak çocuklarda bağımlılık yapmıyor, toksin içermiyor ve diş çürüklerine sebep olmuyor. 2000’li yılların başında Avrupa’da yapılan bilimsel araştırmalarda sağlığa zararlı herhangi bir etkisinden söz edilmemiş olması stevyanın hayatımızda gittikçe daha fazla yer alacağını gösteriyor.

2. Bu paragrafla ilgili aşağıda verilenlerden hangisi söylenebilir?

- a) Açıklayıcı anlatım kullanılmıştır.
- b) Örneklendirmeye yer verilmiştir.
- c) İşlenmiş şeker hakkında eleştirilere yer verilmiştir.
- d) Sayısal verilerden yararlanılmıştır.
- e) Betimleyici anlatım kullanılmıştır.

“Eylül! Henüz renk ve güzel kokular bitmiş, fakat baharın renkleri hissedilmez şekilde kaybolmuştu. Bu kayboluşta geri gelmek ister bir eda vardı, ama bu hoş, acı,

hırçın bir eda idi ve buna rağmen baharın rengi soluverdi. Artık uyanmış tabiatın ruhunu görüyordu; yaprakların nasıl sararmış, bir çocuğun düşüp çamurlarda çürümüş olduğunu görüyor ve şimdi, hava ne kadar güzel olsa, ne kadar çekici, bu renk ve güzel kokuların, ne kadar vefasız, ne kadar ele avuca sığmaz, elde iken kıymeti bilinmemiş, öylece harcanmış bir hazine olduğunu acı acı görüyordu. İşte artık ne bir çiçek kalmıştı ne de güzel bir koku...Artık tahammül de kalmamıştı. Hepsi çürümüşü.”

3. Bu paragrafla ilgili, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- a) Tasvir paragrafıdır.
- b) Olay paragrafıdır.
- c) Tahlil paragrafıdır.
- d) Benzetmelere yer verilmiştir.
- e) Nesnel bir anlatıma yer verilmiştir.

“Teknolojinin büyük ilerleme kaydettiği ondokuzuncu yüzyıl, yeni ulaşım araçlarının, ilerleyen bilim ve teknolojiye faydalananarak geliştiği bir dönemdi. Demiryolları da bu ulaşım araçlarından biridir. Bu konuda önemli adımların atılması, buharlı makinelerin bulunmasıyla olanaklı olmuştur. Buharlı makineler 1800-1850’lerde hızla gelişmiştir. Maden ve dokuma sanayinde de kullanılan buharlı makinelerin diğer önemli bir alanı ulaşım olmuştur.....”

4. Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafın son cümlesi olabilir?

- a) Anadolu’da ilk demiryolu hattı İzmir-Aydın hattıdır.
- b) Buharlı makinelerin hızla gelişmesiyle Batılılar, kısa sürede lokomotif geliştirmiş ve demiryolu ulaşımına geçmeye başlamışlardır.
- c) Türkiye’de ilk kullanılan lokomotifler, demiryollarını yapan şirketler tarafından geliştirilmiştir.
- d) Bu buharlı makinelerde üretilen trenlerde önce yük sonra yolcu taşımacılığına başlanmıştır.
- e) İlk dönemlerde demiryolu yapımı İngiliz ve Fransızlarla başlamış daha sonra Almanlar devreye girmiştir.

- (I) Modern yaşamın gelişmesi ve yeni standartların hayatımıza girmesi sonucu pek çok şey değişmektedir. (II) Eskiden eşyaların yüklendiği katır ve eşeklerle

birlikte yürüyerek çıkılan yayla yolları, giderek asfalta dönüşüyor. (III) Atalarımızın emek ve zahmetle oluşturduğu taş patikalar, ne yazık ki dozerlerin acımasızlığı karşısında yok oluyor. (IV) Tıpkı Doğu Karadeniz’de olduğu gibi. (V) Bize de sırt çantalarımızı alıp çok az örneği kalan, bu tarihi patikaların izini sürmek için yollara düşmek kalıyor.

5. Bu parçada numaralandırılmış cümlelerden hangisinde öznel bir anlatım bulunmaktadır.

- a) I b)II c)III d)IV e)V

YANIT ANAHTARI

1-c, 2-a, 3- c, 4-b, 5-c

KAYNAKLAR

Yapar, Şemsettin (Tarihsiz) *Paragraf Soruları Nasıl Çözülür?* İstanbul: Adım Hazırlık Kitapları.

Atasoy, Faysal Okan (2018) *Türkçede Noktalama*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Adıyaman, Ayhan (Tarihsiz) *Paragraf Soru Bankası*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Beyatlı, Yahya Kemal (2010) *Aziz İstanbul*. İstanbul Fetih Cemiyeti, Özal Matbaası.

Pegem Akademi (2013) *KPSS Türkçe*. Ankara.

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar/>